

Mevrouw Mond, de oudere nog levende zuster van dr. Kuyper, deelde aan dr. Rolloos, predikant bij de Gereform. Kerk van Delfshaven, eenige bijzonderheden mede uit de jeugd van haar broeder, die wij hier laten volgen.

De kleine „Bram“ was de lieveling van het gehele gezin. Toen hij ongeveer 4 jaar oud was, stierf zijn zusje, Louise genaamd, aan typhus. In een plechtig oogenblik riep de vader, dr. J. F. Kuyper, allen bij het lijke en deelde toen mede, dat Louise nu naar den lieven Heere Jezus was gegaan, zooals zij zelf vóór haar sterven gezegd had. Op allen maakte dit diepen indruk, vooral op den kleinen Bram. Voordurend sprak hij er over. Echt kinderlijk wilde hij dat zelfs de tortelduif daarover zou rouwklagen. Hij ging voor de kooi op een stoel staan en riep voortdurend: „koekroo, koekroo, zusje is dood,“ totdat het klinken van de duif hem tevreden stelde. Daarna riep hij zijn zusjes en broertjes bij elkaar. Toen zij allen verzameld waren en luisterden, begon hij op zijn manier een plechtige toespraak, waarvan de inhoud was: „Nu is Louise dood en nu moeten wij allen beloven, nooit meer onvriendelijk tegen elkander te wezen.“ Eerst nadat zij dit allen beloofd hadden, liet hij ze gaan.

Terwijl zijn vader in Middelburg woonde, gevoelde hij sterke lust om de zee te bevaaren. Hij ging in zijn vrijen tijd bij voortkeren naar zeeschepen. Altdit trachtte hij verscheidene matrozen rond zich te vergaderen. Een ding echter hinderde hem zeer: het vloeken en de ruwe taal der zeevlieden. Telkens vroeg hij of zij niet meer vloeken wilden en om hun hart te winnen bracht hij meermalen sigaren mede om onder hen uit te deelen. Hij liet het echter niet daarbij, maar vroeg of zij luisterden wilden dan zou hij ze wat voorlezen. Dan las hij hen een stuk van een preek zijns vaders voor.

Eens echter, het was tegen den tijd, dat zijn vader een beroep naar Leiden had, kwam hij weemoedig naar zijn zusje, later mevrouw Mond, die hij al zijn hartgeheimen mededeelde, om te zeggen, dat hij weer naar een schip geweest was, en de matrozen vreeselijk had hooren vloeken. Hij verlangde nu ook niet meer naar zee, maar wilde gaan studeren.

Op het gymnasium te Leiden muntte hij uit. Meermalen las hij in de klas op welsprekende wijze opstellen, die hij over verschillende onderwerpen gemaakt had, voor. Dit wekte de afgunst zijner medeleerlingen op. Een hunner bestond het hem een briefje te sturen met een Fransche versje, waarin op dat talent op schampere wijze gezinspeeld werd. Daarover heftig ontloken schreef de jonge Kuyper in goed Hollandsch terug:

Wie overal zijn mond in steekt,

En telkens schiet met spek,

Leopt kans dat hij zijn hersens breekt

En wordt verklaard voor gek.

Van dien tijd af had hij geen last meer van zijn belagers.

Uit deze mededeelingen ziet men, dat in dr. Kuyper's jeugd reeds aangondst twee karaktertrekken openbaar werden: groote teederheid voor die hij liefhad en slagvaardigheid in het afweren van aanvallen.

De winst alleen voor Rome.

Prof. H. H. Kuyper opent in „De Heraut“ een artikelenreeks over De Grondwetsherziening, welke belangrijk belooft te worden. Natuurlijk bespreekt hij het rapport van de Commissie tot Grondwetsherziening alleen in zooverre het verhouding van kerk en staat betreft. Hij verbergt zijn teleurstelling over het voorgestelde niet.

„Gaaf men deze wijzigingen na, dan wordt men echter bitter teleurgesteld. De Commissie stelt in Hoofdstuk VI, dat over den godsdienst handelt, slechts twee wijzigingen voor. Ze wil Art. 172 laten vervallen, waarin bepaald wordt, dat de Koning waakt, dat alle Kerkgenootschappen zich houden binnen de paden van gehoorzaamheid aan de wetten van den Staat; en ze stelt een wijziging voor van Artikel 170, waarin gehandeld werd over het houden van openbare godsdienst oefeningen binnen en buiten gebouwen en besloten plaatsen, waardoor de Kerken meer vrijheid zullen hebben om ook buiten de kerkgebouwen openbare godsdienst oefeningen te houden. Ze wil daarom de eerste alinea van dat artikel, dat aldus luidt: Alle openbare godsdienst oefening binnen gebouwen en besloten plaatsen worden toegelaten, behoudens de noodige maatregelen ter verzekering der openbare orde en rust, vervangen door een nieuwe bepaling, die aldus luidt: Openbare godsdienst oefeningen buiten gebouwen en besloten plaatsen is geoorloofd, tenzij naar aanleiding daarvan gevaar bestaat voor verstoring der openbare orde en rust. En ze stelt voor de tweede alinea van dit artikel, dat bepaalt, dat onder dezelfde voorwaarde openbare godsdienst oefeningen buiten de gebouwen en besloten plaatsen geoorloofd blijft, waar deze thans naar de wetten en reglementen toegelaten zijn, over te brengen naar de additionele artikelen.“

En hij concludeert:

„Maar voor onze eigen Kerken heeft deze wijziging praktisch geen de minste waarde. Er moge wel eens gekibbel zijn over de vraag, of volgens dit Artikel het houden van Zendingfeesten en van straatpredikatie wel geoorloofd was, maar belemmerd zijn beide toch niet. Zelfs de optochten van het Leger des Heils werden toegelaten, omdat zij geen openbare godsdienst oefeningen waren. De eenige Kerk, die van de voorgestelde wijziging profijt zal trekken, is de Roomsche Kerk. Zij zal voortaan ook in protestantsche plaatsen openbare processies en godsdienst oefeningen op straat kunnen houden. Prof. Fabius had volkomen gelijk,

toen hij in een recensie van Mr. Borrel's dissertatie schreef, dat de wijziging van dit artikel feitelijk alleen een Roomsche belang gold.

Heel de winst, die deze Grondwetsherziening brengen zal, komt ze naar de voorstellen der Commissie tot stand, zal dus aan de Roomsche Kerk ten deel vallen. Of de Grondwetsherzieningscommissie dit aldus bedoeld heeft, laten we in 't midden. Maar het feitelijk resultaat zal wezen, dat deze voorgestelde Grondwet wijziging aan de Protestantische kerken geen enkels bate zal brengen, maar wel aan de Roomsche Kerk een recht zal schenken, dat reeds lang door haar begeerd werd.

Te meer mogen we daarom dankbaar zijn, dat althans enkele leden der Staatscommissie getoond hebben een breeder blik te bezitten. Prof. Anema diende een afzonderlijke nota in, die in haar geheel handelt over de positie van de Kerk en verschillende voorstellen behelst om de rechtspositie der Kerken en het verband tusschen Kerk en Staat beter te regelen. En de heer Schaper bracht in zijn afzonderlijke nota aan het slot ook artikel 171 ter sprake. Op deze beide nota's komen we in een volgend artikel terug.

Liturgische Diensten.

Nu door de Leeuwarder Synode de overziening onzer Liturgische Geschriften aan de orde is gesteld, zal dit onderwerp den eersten tijd vanzelf in de pers meermalen ter sprake komen. Prof. Groshede wijdt in „Noord-Hollandsch Kerkblad“ een artikel aan „Liturgische Diensten“.

Eenige jaren geleden was een groot deel van het Christelijk Nederland geraakt onder de bekoring van liturgische diensten. Men kon bijna geen kerkelijk blad in handen krijgen, of men las, dat hier of daar, veelal op een tweeden feestdag, een proeve was genomen met het houden van een liturgischen dienst en dat die proeve uitnemend was geslaagd.

Gewoonlijk bestond zulk een liturgische dienst dan in hoofdzak uit afwisselend gezang van voorganger, koor en gemeente. De preek werd sterk ingekort of in 't geheel niet gehouden. En dat leidde er weer toe, dat muzikelliefhebbers zich voelden geïnspireerd om modellen te geven, modellen voor gewone diensten, voor bijzondere diensten, modellen tot zelfs voor de Zondagsschool.

Ook in onze kerken kreeg dit stroom invloed. Want vergissen we ons niet al te zeer, dan is het in verband met de zoo juist getoekende begeerte geschied, dat verschillende kerkraden besloten de gemeente uit te noodigen na de voorlezing der wet te zingen: Och of wij Uw geboon volbrachten, terwijl dan na het lezen der artikelen of niets geschiedde of de gemeente inviel met Ps. 116:10, of het laatste vers van den avondzang.

Sinds eenigen tijd evenwel hoort men weinig meer spreken van die liturgische diensten. Wij meenen niet zoo ver van de waarheid te zijn, als we gelooven, dat er weinig van standgehouden heeft, een enkele Zondagsschool, die een geregelde liturgie volgt, het zoo even genoemde zingen in eenige Gereformeerde Kerken is al het meest belangrijke.

En het moet wel opvallen, dat op onze laatste Generale Synode, waar door onderscheiden provincies de kwestie der formulieren, d.w.z. der liturgie aan de orde werd gesteld, over liturgische diensten heel niet is gesproken niet alleen, maar ook zelfs op verrijking der liturgie niet is aangedrongen.

Hoe dit verschijnsel te verklaren?

Ik geloof, dat ieder, die zelf liturgische diensten of diensten met rijke liturgie kent, d.w.z. ze gedurende eenigen tijd heeft meegemaakt, het antwoord gemakkelijk genoeg kan geven.

Voor eenige jaren waren we gedurende enkele weken in Engeland en woonden toen onderscheiden malen den dienst bij in de Anglikaanse Kerk, die, zooals men weet, nu wel niet Roomsche is in haar liturgie, maar toch in haar godsdienst oefeningen veel van de Roomsche gebruiken heeft bewaard. De eerste maal, dat we met deze Anglikaanse liturgie in aanraking kwamen, was in de prachtige Westminster abdij te Londen, er werd schoon gezongen en het trof ons bijzonder. Maar toen wij herhaaldelijk dezelfde liturgie hadden gehoord, ging veel van de bekoring verloren, we waren er aan gewend geraakt, het trof ons niet meer.

Amsterdammers, die zich nog Dr. Adler herinneren, weten wel, dat velen hem gingen hooren in de Barndesteeg, maar dan doorgaans kwamen, als het liturgische deel van den dienst was afgelopen. En wanneer de Gereformeerden, die uit de Boomslootkerk kwamen, door de Barndesteeg loopend, tal van Gereformeerden uit de Sionskapel zagen komen, zeiden ze wel eens spottend: dat zijn de langslapers!

Of anders gezegd, de ervaring leert telkens weer, dat uitgebreide liturgie wel even boeit, maar niet lang, ze legt geen beslag op de menschen, op den duur raakt men er aan gewend. Het is bekend, dat de liturgie in de Gereformeerde Kerken aanvankelijk veel rijker was dan thans, er was in sommige Gereformeerde Kerken een schuldbelijdenis en een absolute om maar eens iets te noemen. De reden, waarom dat op den duur geen stand heeft gehouden, zal ook wel deze zijn geweest, dat toen men er al meer aan gewoon raakte, er geen invloed meer van uitging.

Hetzelfde vindt men in onzen tijd. Even veel rumoer — en dan zinkt het weer in 't niet.

Op zichzelf zijn diensten met uitgebreide liturgie niet te veroordeelen, als die liturgie zich beweegt in de banen van het Woord Gods. Maar laat men er niet te veel van verwachten. Het is roeping ook onze eeredienst zoo schoon te doen zijn, als die wezen kan. Onze God is een heerlijk God,

Die op schoone wijze is te dienen. Uit dien hoofde zal ook onze liturgie zijn, zoo schoon ze wezen kan.

Maar men zal er de menschen niet door winnen, men zal er de buitenstaanders misschien even mee in de kerk lokken, maar niet mee in de kerk houden.

Er is maar één ding, dat kracht oefent, dat is het Woord van God gezegd door den Heiligen Geest. In den waren Gereformeerden eeredienst zal altijd de prediking van het Woord de hoofdzak moeten blijven, daar mag naar de belofte des Heeren heil van worden verwacht.

Met prof. G. geloof ik, dat men zijn verwachtingen in zake de geestelijke vrucht, welke vermeerdering van liturgie zal brengen, niet te hoog mag stellen.

Toch hoop ik, dat de Deputaten, door de Generale Synode benoemd, wel degelijk op verrijking onzer liturgie zullen aansturen.

De bediening van het Woord moet heel onzen eeredienst blijven beheerschen. De liturgie mag niet een even breede plaats innemen. Maar indien de oude liturgie onzer Gereformeerde Kerken naar de eischen van onzen tijd werd gerestaureerd, zou dit een belangrijke verbetering beteekenen.

Zou haar verval voor een deel ook niet aan geloofsinzinking moeten worden toegeschreven?

In elk geval dient ook in deze opvoeding op de gemeente te worden gewerkt.

Dag of tijdperk.

Naar aanleiding van een vraag, door een lezer gesteld, roert Dr. J. van der Valk in „De Ster“ een onderwerp aan, dat nog altijd belangstelling trekt, n.l. of de scheppingsdagen als tijdperken moeten worden opgevat.

Maar, merkt de Arnhemse lezer op, in één dag kan toch uit een eikel geen eik groeien?

Ik antwoord: de heele Schepping is een wonder, en tot dat wonder behoort ook dat door Hem, voor wien één dag is als duizend jaren, in één dag kan geschapen worden wat wij zien worden in vele jaren.

Ik voel mij heb dan ook niet noodig de scheppingsdagen te verklaren met perioden. Ik heb niet noodig de wonderen te verminderen. Integendeel, er gebeuren veel meer wonderen dan de kortzichtige intellectueel opmerkt.

Een leerstoel voor de Paedagogiek.

In de „Paedagogische Studiën“ verscheen het tweede artikel van prof. Kohstamm over: de plaats der paedagogiek aan de Universiteit. Hij verwacht in de toekomst drie categorieën van studenten in de paedagogiek, vooreerst hen, die van de paedagogiek hun hoofdvak willen maken (toekomstige leeraren in de paedagogiek aan de kweekscholen); vervolgens hen, die bij de paedagogiek met het oog op hun aanstaand leeraarsambt direct belang hebben, onder wie ook theologen en juristen; eindelijk hen, die zich in die wetenschap gaarne oriënteeren.

Wat nu de tweede en derde categorie aanbelangt, maakt hij als zijn gevoelen kenbaar:

„De tweede en derde categorie van studeerenden dienen aan elke Nederlandsche Universiteit te vinden wat zij noodig hebben. Aan dezen eisch is voor meer dan de helft reeds voldaan. Alleen Utrecht en de Vrije Universiteit wachten nog. (Is het ondanks of omdat de eene Gunning, de andere Bavinck onder haar docenten tellt?) op de benoeming van een officieel vertegenwoordiger van dit vak.“

Maar voor de eerste categorie acht hij dit niet voldoende. Daarvoor wenscht hij aan één Universiteit een meer gespecialiseerde inrichting voor de paedagogiek met minstens twee hoogleeraren en een aantal hulpkrachten.

„Aan één Universiteit dus zal zulk een volledige bezetting voor de paedagogiek noodig zijn. Aan één, maar ook niet meer dan één. Terrecht heeft Minister de Visser er bij verschillende gelegenheden op gewezen, dat de financiële maar vooral ook de personele krachten van Nederland niet toereikend zijn onze vijf Universiteiten voor elk vak voldoende toe te rusten. Door den nood gedwongen zullen wij de concurrentie der Universiteiten moeten temperen op straffe van anders geen enkel vak geheel tot zijn recht te laten komen. Met één Universiteit geheel toegernst voor de paedagogische studie van hen, die dit vak als hoofdvak kiezen, kunnen wij voor vele tientallen van jaren zeker volstaan. Welke dat moet zijn kan natuurlijk alleen bevestigd worden bij een behandeling van het geheele vraagstuk van de differentiatie en specialisatie onzer Universiteiten.“

Ten slotte dan nog een laatste desideratum. Een uitbreiding van het paedagogisch onderwijs aan één van onze Universiteiten in den zoeven geschetsten omvang zal zeker niet mogelijk zijn zonder dat de officiële verzorgers der Universiteiten meer dan toetogtoe het belang van dit onderwijs inzien. Daarnaast blijft het echter in hooge mate gewenscht, dat het particulier initiatief, dat juist op dit gebied getoond heeft wat het vermag, niet in belangstelling verflauwe. Ik heb er in mijn eerste artikel op gewezen hoe sterk het onderwijs in de paedagogiek met vragen van levensbeschouwing samenhangt. Daarom is het op bijna geen gebied zoo zeer als hier noodig, dat de verschillende richtingen zich kunnen uiten. De benoeming van een officieel vertegenwoordiger der paedagogiek aan de Vrije Universiteit zou zeker een belangrijke stap vooruit,